

Karel Marx: Předmluva ke spisu Ke kritice politické ekonomie (úryvek)

Ve společenské výrobě svého života vstupují lidé do určitých, nutných, na své vůli nezávislých vztahů, výrobních vztahů, které odpovídají určitému vývojovému stupni jejich materiálních výrobních sil. Souhrn všech těchto výrobních vztahů tvoří ekonomickou strukturu společnosti, reálnou základnu, na níž se zvedá právní a politická nadstavba a které odpovídají určité formy společenského vědomí. Způsob výroby materiálního života podmiňuje sociální, politický a duchovní život vůbec. Bytí lidí není určováno jejich vědomím, nýbrž naopak, jejich vědomí je určováno jejich společenským bytím. Na jistém stupni svého vývoje se materiální výrobní síly společnosti dostávají do rozporu s existujícím i výrobními vztahy nebo – což je jen právní výraz toho – s vlastnickými vztahy, uvnitř nichž se dosud pohybovaly. Z forem vývoje výrobních sil se tyto vztahy proměňují v jejich pouta. Nastává pak epocha sociální revoluce. Se změnou ekonomické základny dochází pomaleji nebo rychleji k převratu celé ohromné nadstavby. Při zkoumání takových převratů musíme vždy rozlišovat mezi materiálním převratem v ekonomických výrobních podmínkách, který se dá přírodovědecky přesně zjistit, a mezi právními, politickými, náboženskými, uměleckými nebo filozofickými, zkrátka ideologickými formami, v nichž si lidé tento konflikt uvědomují a vybojuvávají ho. Jako neposuzujeme individuuum podle toho, co si samo o sobě myslí, právě tak nemůžeme takovou epochu převratu posuzovat podle jejího vědomí, nýbrž naopak, toto vědomí musíme vysvětlovat z rozporů materiálního života, z existujícího konfliktu mezi společenskými výrobními silami a výrobními vztahy. Společenská formace nikdy nezaniká dříve, než se rozvinuly všechny výrobní síly, jimž poskytuje dost prostoru, a nové, vyšší výrobní vztahy nikdy nenastupují dříve, než se materiální podmínky jejich existence vylíhly v lůně staré společnosti samé. Proto si lidstvo ukládá vždy jen takové úkoly, které může řešit, neboť při přesnějším zkoumání se vždycky ukáže, že úkol sám vzniká jen tam, kde jsou materiální podmínky k jeho řešení už dány nebo kde jsou alespoň v procesu vznikání. V hrubých obrysech je možno označit asijský, antický, feudální a moderní buržoazní výrobní způsob za progresivní epochy ekonomické společenské formace. Buržoazní výrobní vztahy jsou poslední antagonistická forma společenského výrobního procesu, antagonistická nikoli ve smyslu individuálního antagonismu, nýbrž ve smyslu antagonismu vyrůstajícího ze společenských životních podmínek individuů; avšak výrobní síly vyvíjející se v lůně buržoazní společnosti vytvářejí zároveň podmínky k řešení tohoto antagonismu. Touto společenskou formací tedy končí prehistorie lidské společnosti.